पुस्तकोद्यमस्य संस्थापकः

• (सं०) श्रवणेन्द्रः

इङ्ग्लेण्ड्तः भारतं प्रति काचित् नौका प्रस्थिता । यावत् भारत् आसन्नं तावता नौका-प्रमुखेण लक्षितं यत् कश्चन अज्ञातपूर्वः पुरुषः नौकायाम् आत्मानं निगूह्य तिष्ठति इति । गूढतया स्थितस्य तस्य पुरुषस्य समीपे एका वराटिका अपि न आसीत् । विदेशं प्रति गमनाय अनुज्ञापत्रमपि न आसीत् ।

नौका मद्रास्तीरं प्राप्नोत् । नाविकप्रमुखः तं तर्जयन् नौ-पत्तनतीरे अवतारितवान् । निराश्रयस्य तस्य पुरुषस्य मनसि एका एव चिन्ता - जीवन-निर्वहणाय किं करणीयम् इति ।

मद्रास्नगरे क्रिश्चियन्मत-बोधकाः एकं ग्रन्थालयं चालयन्ति स्म । ग्रन्थालयस्य अवेक्षणाय योग्यस्य पुरुषस्य अन्वेषणे निरताः आसन् ते । सः निराश्रयः पुरुषः मतबोधकप्रमुखं दृष्ट्वा आश्रयं प्रार्थित-वान् । मतबोधकप्रमुखः तं ग्रन्थालये नियोजितवान् ।

सः पुरुषः ग्रन्थालयकार्यं महत्या श्रद्धया अकरोत् । किं पुस्तकं केन कदा लिखितं, तस्य प्रकाशकः कः, पुस्तकस्य वैशिष्ट्यं किम् इत्यादिकं तस्य जिह्वाग्रे एव अतिष्ठत् ।

मतबोधकाः कदाचित् निर्णीतवन्तः यत् ग्रन्थालयः विक्रेतव्यः इति । यतः तस्य चालने ते असमर्थाः आसन् । तं ग्रन्थालयं क्रेतुं कोऽपि सज्जः न आसीत् । अतः अन्ते सः पुरुषः एव अल्पमूल्येन तं ग्रन्थालयं क्रीतवान् । अचिरात् एव सः स्वीयं पुस्तकापणम् आरब्धवान् । नूतनानि पुस्तकानि बहूनि तेन क्रीतानि । यः पुस्तकं क्रेतुम् आगच्छेत् तेन सह प्रीत्या व्यवहरन् तम् अपेक्षितविभागं नीत्वा पुस्तकपरिचयं करोति स्म सः । एवं सौजन्यव्यवहारेण तस्य सर्वत्र ख्यातं जातम् । मुम्बयीनगरे अपि तस्य शाखा आरब्धा । कदाचित् ब्रिटनीयः राजकुमारः तस्य आपणम् आगतवान् । तदनन्तरं तु तस्य आपणस्य ख्यातिः प्रवृद्धा । तस्य दिवङ्गतेः अनन्तरं तदीयः पुत्रः एतम् आपणोद्यमं विस्तार्य सर्वेषु प्रमुखेषु रेल्वेस्थानकेषु अपि आपणान् आरभमाणः जनेषु पुस्तकप्रीतिं जागदितवान् ।

एवं निराश्रयः सन् भारतम् आगत्य महतः पुस्तकोद्यमस्य संस्थापकः विस्तारकः च अभवत् सः । तस्य नाम एबेल् हिग्गिन् बाथम् इति । अद्यापि वयं प्रमुखेषु सर्वेषु रेल्वेस्थानकेषु हिग्गिन्बाथमीयान् आपणान् पश्यामः ।